

Kvinnopartibildning på Island men inte i Sverige

En motivanalys av Kvinnalístinn och Stödstrúppornas val
kring partibildning

Abstract

The Swedish and Icelandic women's movements, the Support Stockings and the Women's Alliance both had the goal to change their nation's women politics. The goal was to increase the low representation of women in their parliaments and to highlight women issues on the political agenda. The essay shows that the most important reason behind the will to form a party, was a new issue being disregarded by existing parties, although there is a considerable interest concerning the issue amongst society. While a party was formed on Iceland the Swedish equivalence did not occur. Even though only one party was formed, both movements achieved the same results. This essay, that investigates the women's party formation and the motives behind it, is analysed from a rational choice perspective. Besides finding the underlying reasons leading to the various results, the purpose is to show that the existing theory on left-libertarian parties carry weaknesses which can be overcome by a change in methodology. Therefore this essay not only has adapted a different basic theory but also a different methodology, in an analytical narrative.

Keywords: Women's party, Party formation, the Women's Alliance, the Support Stockings, Rational Choice

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
1.1	Uppsatsens målsättning	1
1.2	Tillvägagångssätt – metod, teori, material	2
1.3	Kvinnoparti: Island kontra Sverige	3
1.3.1	Island - Kvennalistinn	4
1.3.2	Sverige – Stödstrumporna	4
1.4	Partibildning och kvinnopartier - Tidigare forskning	5
1.5	Uppsatsens utformning	6
2	PARTIBILDNING OCH RATIONAL CHOICE	7
2.1	Vänsterliberal partibildningsteori	7
2.1.1	Diskussion	8
2.2	Teori – Rational choice respektive sorti, protest och lojalitet	9
2.2.1	Strategier en del av det politiska spelet	9
2.2.2	Simon Hug	11
2.2.3	Albert O. Hirschman	11
2.3	Sammanfattning	14
3	KVINNOPARTIBILDNING – EN FRÅGA OM MOTIV	15
3.1	Kvennalistinn på Island	15
3.1.1	Det politiska läget på Island	16
3.1.2	Motiv till bildandet och analys av dessa motiv	17
3.1.3	En kombination av sorti och protest	19
3.2	Stödstrumporna i Sverige	20
3.2.1	Det politiska läget i Sverige	20
3.2.2	Att bilda eller inte bilda parti	21
3.2.3	En kombination av protest och lojalitet	23
3.3	Island kontra Sverige – Rationellt Island och irrationellt Sverige?	24
3.3.1	Diskussion – Slutsatsen	27
3.4	Sammanfattning	28
4	SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	29
4.1	Diskussion om förhållandet till vänsterliberal partibildningsteori	30
	REFERENSER	31

1 Inledning

Det är inte självklart, och har heller inte alltid varit självklart, att det personliga är något politiskt. Snarare har synen på politikern och politiken som något könlöst och neutralt varit förhärskande. Oavsett hur man ser ut, vilken sexuell läggning man har eller vilket kön man tillhör, så har detta varit oväsentligt inom politiken. Som politiker är man nämligen inte ”invandrarkvinna under trettio” utan man är politiker och man är absolut inte ”vit man från medelklassen född under 1940-talet”. Sådana saker hör inte hemma inom politiken. Det var denna tankegång som kvinnorörelserna på Island och i Sverige motsatte sig. Istället var deras mål att göra politik av det privata och visa att det faktiskt spelar roll vem som representerar vem inom politiken (Bergqvist, 1999, s 87).

Det var redan i början av 1980-talet som dessa tankar spreds från den isländska feministiska rörelsen in i den politiska sfären. Denna spridning berodde inte på att de politiska partierna på Island såg en möjlighet till att få fler röster i kommande val och det berodde heller inte på att de uppmärksammade en fråga som de tidigare undvikit. Istället kom denna förändring ur att kvinnorörelsen bestämde sig för att ta saken i egna händer och bilda ett parti för att kunna påverka den politik som bedrevs. I Sverige dröjde det fram till 1994 då Stödstrumporna lyckades få igenom en liknande förändring i den svenska politiken och riksdagen. Skillnaden jämfört med Island var att det aldrig bildades något parti i Sverige som skulle ta hand om kvinnorörelsens krav. Resultaten blev dock de samma – ökad kvinnorepresentation och mer uttalad jämställdhetspolitik – men vägarna dit skiljer sig mycket åt och det är härifrån denna uppsats tar avstamp.

1.1 Uppsatsens målsättning

Syftet med uppsatsen är att med utgångspunkt i en teori om rationella aktörer bättre kunna förstå när potentialen för att bilda ett parti realiserats och när denna potential förblir latent. Detta kommer att utredas med hjälp av feministiska partier som även kallas kvinnopartier. Utifrån detta är målet med uppsatsen att undersöka och klarlägga varför kvinnorörelsen på Island materialiserades till ett kvinnoparti medan Stödstrumporna i Sverige inte bildade något parti. En granskning kommer att göras för att kunna urskilja vilka faktorer det var som påverkade respektive rörelse. Dessa resultat skall sedan, med hjälp av en jämförelse av fallen, utkristallisera de huvudfaktorer som påverkat partibildandet respektive det uteblivna partibildandet. Syftet är nedbrutet i följande konkreta frågeställningar:

Vad driver människor till att på allvar börja diskutera att bilda ett nytt parti?

Vad påverkade kvinnorörelserna på Island och i Sverige till att vilja bilda just kvinnopartier?

Hur kan man förklara varför ett parti bildades på Island, medan ett parti inte bildats i Sverige?

Med uppsatsen vill jag, förutom att besvara frågeställningen, även visa att det finns andra sätt att hantera vänsterliberal partibildning än som de dominerande akademikerna behandlat området. Mitt bidrag till forskningen blir en strävan efter att visa att ett skifte i metodologi kan bidra till nya slutsatser som tidigare blivit förbisedda. Med en ny teoretisk ansats kan materialet kanske visa nya resultat som tidigare förhärskande teori inte kunnat visa.

1.2 Tillvägagångssätt – metod, teori, material

Metoden för uppsatsarbetet är en historisk metod som innebär att man sammankopplar fakta och teori för att få en så verklighetsnära förklaring som möjligt. Detta medför att teorin är lika viktig för materialet som materialet är för teorin. I sin tur innebär detta att samarbetet mellan de två är det mest centrala. (Bates et al, 1998, s 3) Den historiska metoden kan liknas vid abduktion vilket är en metod som innebär att man samtidigt utgår från såväl empiri som teori vilket i likhet med den historiska metoden leder till en djupare förståelse av empirin och en förfining av teorin (Alvesson – Sköldberg, 1994, s 42). Anledningen till att en historisk metod är att föredra i denna uppsats grundar sig i att den skall återskapa händelser som utspelat sig för minst tio år sedan. För att detta ska vara möjligt krävs, förutom fakta från tiden då händelserna utspelade sig, även teori för att kunna bena ut det viktiga, som man faktiskt har någon nytta av, ur dessa händelser.

Teorin tar sin utgångspunkt i rational choice-perspektivet vilket innebär att de aktörer som uppsatsen kommer att diskutera förutsätts handla utifrån ett egenintresse. För att därefter bygga på förklaringar används en kombination av Simon Hugs och Albert Hirschmans teorier.

Utifrån detta är sedan målet att detta, efter att ha studerat aktörerna och deras roll i spelet, skall leda fram till aktörernas bakomliggande motiv (Bates et al, 1998, s 9). Själva arbetet för att nå målet, de bakomliggande motiven, är en blandning av intervjuer och läsning av skrivet material för att skapa en bild av verkligheten som aktörerna agerade inom under den undersökta tidsperioden (Bates et al, 1998, s 10). Intervjuerna sker med inblandade deltagare och för att kunna öka bredden på dessa intervjuer kompletteras de med andra utsagor i form av tidningsartiklar från dagstidningar och andra tidskrifter och av deltagarna egenförfattat material. Utöver detta tillkommer även oberoende forskares material som behandlat de två kvinnorörelserna.

Det teoretiska ramverk som styr min analys utgår från Simon Hug som har skapat en hel modell för att arbeta med partibildning, av vilken dock endast vissa delar kommer att tillämpas. Detta kommer sig av att hans modell är allmängiltig

för partierna samtidigt som den är strukturinriktad vilket går emot uppsatsens syfte med att fokusera på aktörerna. Förutom Hugs spelteoriinspirerade modell blir Albert Hirschmans sorti-, protest- och lojalitetstankar ett bra instrument för att utifrån den historiska metoden skapa en bild av vad som påverkade bildandet respektive det uteblivna bildandet av kvinnoparti på Island och i Sverige. Dessa två beståndsdelar av mitt ramverk kan dock inte allena svara på uppsatsens frågeställningar. För att det ska bli en fullständig bild av händelseförloppen krävs i enlighet med den historiska metoden ett rational choice-perspektiv då detta hjälper till med att sortera och prioritera de motiv som upptäcks i de undersökta fallen. En grundläggande förklaring av vad rational choice innebär är således på sin plats för att läsaren verkligen ska kunna sätta sig in i den här uppsatsens ansats och mål.

Rationalitet är ett sätt att förklara varför aktörer handlar på ett visst sätt i en viss situation. Rationaliteten innebär att aktören då väljer det alternativ som är bäst av dem som finns att välja emellan. Man skall dock akta sig för att likställa rationellt beteende med rätt beteende. Detta blir tydligare med exempelvis en aktörs åsikt. Åsikten kanske inte är rätt (exempelvis efter moraliska mått) men för aktören som innehar åsikten kan den vara rätt på grund av den information aktören besitter i frågan. Alltså behöver ett rationellt beteende inte vara allmänt riktigt utan det är för den enskilde aktören som rationaliteten räknas (Elster, 1986, s 70-71).

Rationalitet är ett mångfasetterat ämne vilket gör att det finns många sätt att handla som dock ändå är rationella. Det finns dock vissa hinder för en aktör att handla renodlat rationellt. Ett exempel är viljesvaghet som gör att en aktör väljer något att han vet inte är det bästa alternativet. Han väljer det för att det är tillfälligt bra trots att det är det långsiktigt sämsta alternativet. Ytterligare problem med rationalitet är att det inte alltid är säkert vad som är det bästa alternativet, tillgången på information kan styra handlingsalternativen (Elster 1986 s 59-61).

När man analyserar utifrån ett rational choice-perspektiv är det viktigt att komma ihåg att det inte är den specifika aktörens handling som kan förutspås i en specifik situation utan en mer generell aktörs handling i en generell situation. Det är inte det individuella valet som kan förklaras med hjälp av rational choice utan det generella valet som görs (Hedström – Swedberg, 1996, s 129).

1.3 Kvinnoparti: Island kontra Sverige

Varför har jag valt ut just dessa två fall? Det finns flera anledningar till detta val: De är båda partier som riktat in sig på parlamentsnivå och inte på regional eller lokal nivå vilket gör att dessa partier stämmer bättre in på den tidigare forskning som bedrivits kring vänsterliberala partier. Detta är viktigt för att resultatet skall gå att jämföra med de andra forskningsresultaten. Ytterligare anledningar till att jag valt dessa fall är den genomslagskraft de haft inom politiken och som har lett till nationsomfattande förändringar, trots att det i det svenska fallet inte bildades något parti.

1.3.1 Island - Kvvennalistinn

Kvvennalistinn bildades 1983 och var ett parti bestående av kvinnor vars syfte var att få in fler kvinnor i politiken. Allt började 1982 i kommunalvalen på Island då det ställde upp två kvinnolistor, dels i Reykjavík och dels i Akureyri (Ehinger – Nilausen, 1989, s 6). De engagerade kvinnorna hade inte varit politiskt aktiva tidigare men bestämde sig, ovetande om den andra kommunens liknande scenario, för att ställa upp i valet. Båda kvinnolistorna lyckades ta sig in i respektive kommunfullmäktige. Inför det nationella valet 1983 blev det på ett feministiskt stormöte i Reykjavík diskussion kring vad kvinnorna nu skulle kunna åstadkomma. Efter en omröstning bestämde man sig för att sätta ihop en lista med kvinnor, dock med den skillnaden att den nu hade parlamentet som mål (Ehinger – Nilausen, 1989, s 7). När valet sedan hölls fick Kvvennalistinn tre mandat i Islands parlament (Alþingi) (Arter, 1999, s 109). Partiet¹ fortsatte i följande val och utökade då sina mandat ytterligare. Fram till 1999 fanns Kvvennalistinn kvar i Alþingi då partiet splittrades och dess medlemmar upptogs av andra partier (Hillström, 2002, s 18).

1.3.2 Sverige – Stödstrumporna

Stödstrumporna är ett feministiskt nätverk som startades 1991 och som året efter gjorde intåg i det offentliga ljuset då Ebba Witt-Brattström offentliggjorde att nätverket fanns och hade skapats för att stödja kvinnor som var aktiva inom politiken (Eduards, 2002, s 69). Nätverkets medlemmar var hemliga, förutom de som frivilligt valde att gå ut med sitt medlemskap, och de engagerade i nätverket var inte heller politiskt aktiva (Ulmanen, 1998, s 17, 21-22). Trots att Stödstrumporna inte var politiskt aktiva valde de att gå ut med att de var intresserade av att bilda ett kvinnoparti inför riksdagsvalet 1994. I april, fem månader innan valet, blev det dock definitivt klart att Stödstrumporna inte skulle ställa upp som ett parti i valet (Ulmanen, 1998, s 61).

Stödstrumporna kunde ha blivit det första kvinnopartiet i Sverige och siktade i sin rörelse på att starta ett parti för att ta sig direkt in i riksdagen och är därför ett lämpligt fall att jämföra med Islands Kvvennalistinn. Det har funnits andra kvinnopartier, som dock befann sig på lokal nivå, som exempelvis Kvinnolistan som var ett parti med medlemmar i Stockholm och Göteborg samt ytterligare ett kvinnoparti som agerade i Jönköping helt fristående från det tidigare nämnda partiet (Eduards et al, 1992, s 89, Thibaud, 1994, s 6).

¹ Det bör tilläggas att Kvvennalistinn inte ville kalla sig för ett parti då detta är en form av organisation som de är emot, istället ser de sig själva som en rörelse som lyckats ta sig in i det politiska systemet (Sangregorio, 1987, s 7). Eftersom de dock behöver vara ett parti för att kunna bli invalda i Alþingi kommer jag att referera till dem som ett *parti*. De gånger jag refererar till dem som en *kvinnorörelse* rör detta sig då om tiden före partibildningen då de ännu inte hade något namn.

1.4 Partibildning och kvinnopartier - Tidigare forskning

Den tidigare forskningen inom partibildning är både historiskt lång och, när det gäller politiska partier, bred. Forskningen har en del förgrundsgestalter som de flesta, om inte alla statsvetare, stöter på ett antal gånger under sina studier. En av de äldre forskarna inom området är M. Ostrogorski som kring sekelskiftet 1900 publicerade sin bok "Democracy and the organization of political parties". Av de något yngre forskarna märks namn som Maurice Duverger och Angelo Panebianco. Ytterligare namn bland de yngre är Kay Lawson som introducerade tankar kring att det är de existerande partiernas ignorering av vissa frågor som gör att nya partier kan ta sig in på den politiska agendan.

Teorier om vänsterliberala partiers bildande är ett betydligt smalare område än partibildning men är trots detta inte helt obefintlig, mest tack vare 1980-talets miljöpartier som med hjälp av den "gröna vågen" tog sig in i västvärldens demokratier. De forskare som utmärker sig här är först och främst namn som Herbert Kitschelt som skrivit om vänsterliberala partier och deras bildande i "The transformation of European social democracy", och Ronald Inglehart som introducerade tankar om en förändring av västvärldens värderingar från att ha varit av en materialistisk karaktär till en postmaterialistisk i "The Silent Revolution" och "Culture Shift in Advanced Industrial Society". Utöver dessa två forskare finns en lång rad akademiker som har utvecklat dessa teorier och då kommit fram till liknande resultat som de ursprungliga skaparna av teoritraditionen. Metoden för forskningen är dominerad av kvantitativa, jämförande studier. Av forskare som bedrivit fallstudier framför kvantitativa studier inom vänsterliberala partiers bildande märks bland annat den svenske forskaren Evert Vedung som skrivit om det svenska Miljöpartiets bildande i "Miljöpartiet, nedfrysningsteorin och den järnhårda oligarkilagen".

Forskning kring feministiska partiers bildande har tidigare inte varit målet för någon forskning. Detta kan antas bero på det begränsade antalet feministiska partier och framförallt begränsningen på nationell nivå där Island än idag är det enda fallet i världen.

Det isländska Kvvennalistinn har varit mål för en del forskning. Denna har dock främst bedrivits i syfte att redogöra för det politiska läget på Island eller för att utreda vilken form av politik ett kvinnoparti för och vilka förändringar dessa innebär för de övriga partierna när de tvingas samarbeta med en feministisk rörelse. Forskningen kring de bakomliggande motiven till bildandet av Kvvennalistinn är hitintills outforskade. Till största delen består det existerande materialet av egna produktioner från före detta Kvvennalistinnmedlemmar och skrifter av isländska och nordiska forskare. Den internationella forskningen kring partiet är mycket begränsad.

Ett liknande scenario gäller för Stödstrumporna där nätverksmedlemmen Agneta Stark är den som skrivit om Stödstrumporna på facklitteraturnivå medan det finns ett antal biografiliknande böcker skrivna om Stödstrumpor samt en

uppsjö av artiklar skrivna av andra nätverksmedlemmar. Av de forskare som arbetat med Stödstrumporna är det framförallt Maud Eduards som märks med sin forskning med flera texter publicerade kring Stödstrumpornas hot om ett feministiskt parti och hur detta påverkade politiken och representationen av kvinnor i politiken.

1.5 Uppsatsens utformning

Uppsatsens teorikapitel börjar med att gå in på djupet i hur den vänsterliberala partibildningsteorin är utformad och fungerar. Detta följs av en rad motiveringar till varför uppsatsen inte skulle kunna tillämpa denna dominerande teori trots att det är inom det vänsterliberala partiområdet som uppsatsens två fall klassas. Det alternativ, med utgångspunkt i rational choice-perspektivet, som skall tillämpas i uppsatsen inleds med en presentation av Simon Hugs partibildningsmodell samt vad som i denna modell är av intresse för det teoretiska ramverk kapitlet strävar efter att skapa. Förutom Hugs modell kommer även Albert O. Hirschmans teorier att tillämpas i ramverket. En presentation av hans teori om sorti, protest och lojaliteter ger en tydlig inblick i vad hans teori kan tillföra analysen.

I det tredje kapitlet kommer analysen av de två fallen att utföras. Det isländska fallet inleds med en detaljerad bild av Kvennialistinnns historia samt hur det går att koppla samman den med Islands kvinnohistoria och politiska lägen genom tiderna. Därefter sker en analys, utifrån de teoretiska verktyg som presenteras i teorikapitlet, av de motiv som finns sammankopplade med bildandet av Kvennialistinn. Med hjälp av de teoretiska verktygen har jag för avsikt att kunna lyfta fram de motiv som kan ha spelat in på partibildningen på Island precis som senare i det svenska fallet med Stödstrumporna och deras uteblivna kvinnopartibildning. Precis som i det isländska avsnittet kommer det svenska fallet att inledas med en presentation av bakgrunden till Stödstrumporna samt hur det politiska läget kan kopplas samman med deras agerande.

Efter de individuella analyserna kommer en jämförelse mellan det isländska och det svenska fallet att göras med samma teoretiska utgångspunkter. Hela kapitlet knyts slutligen ihop i en sammanfattande del där resultaten kommer att diskuteras och lyftas fram.

Det sista kapitlet är ett sammanfattande kapitel vilket kortfattat redogör för uppsatsen och dess resultat. Förutom detta kan det även väntas en rad egna reflektioner om hur den här uppsatsens metodologi levererar resultat och hur dessa resultat skiljer sig från en jämförelse av de resultat klassisk vänsterliberal partibildningsforskning brukar leverera.

2 Partibildning och rational choice

I detta kapitel kommer det teoretiska ramverket för uppsatsen att presenteras. Detta ramverk kommer att styra analysen av de två fallen. I stort kommer ramverket att baseras på att alla involverade aktörer är rationella utifrån den betydelse som rationell har enligt rational choice-traditionen. Mer ingående kommer ramverket att byggas utifrån antaganden som Simon Hug och Albert O. Hirschman gör. Ytterligare byggstenar för att koppla samman dessa båda, samt för att underlätta för läsaren med mer grundläggande insikter, kommer att hämtas från rational choice-perspektivet.

Innan ramverket presenteras kommer även den rådande teorin för vänsterliberal partibildning att kortfattat redovisas samt en diskussion kring varför den inte är lämplig som analysinstrument i en analys av de fall som denna uppsats utreder.

2.1 Vänsterliberal partibildningsteori

Den vänsterliberala partiteorin har sin utgångspunkt i slutet av 1970-talet. I västvärlden hade nationerna vuxit sig starka under 1900-talet och format stabila demokratier. I slutet av 1970-talet började det dock hända saker inom politiken, nya frågor kom upp på den politiska agendan och medborgarna började ställa nya krav på sina stater. Det var vid denna tidpunkt som Ronald Inglehart presenterade sin teori om att det har skett en värdeförändring från materialism till postmaterialism. Medborgarna i västvärlden hade varit materialister under skapandet av en stabil demokrati och en hög välfärd, nu när denna var i säkert förvar vände sig den så kallade medelklassen mot nya värden. Det var nu inte längre de ekonomiska värdena som stod i centrum utan andra värden såsom livsstil, miljöpåverkan, jämställdhetsfrågor och kampen mot världens orättvisor i form av internationell handel och företagsjättar till exempel (Inglehart, 1977, s 285-289). Utifrån dessa värdeförändringar började även nya partier bildas som kom att skaka om de stabila demokratierna. Dessa partier var de vänsterliberala partierna.

En av de tydligaste definitionerna har Herbert Kitschelt skapat. Han beskriver de vänsterliberala partierna som (1988, s 195):

[...]critical of the logic of societal development and the institutions that underlie the postwar compromise between capital and labor in industrial societies. They oppose the priority that economic growth has on the political agenda, the patterns of policymaking that restrict democratic participation to elite bargaining among centralized interest groups and party leaders, and the bureaucratic welfare state.

Their political alternatives conform neither to traditional conservative nor to socialist programs, but link libertarian commitments to individual autonomy and popular participation, with a leftist concern for equality.

De förklaringar som den vänsterliberala partiteoritraditionen erbjuder om partibildning är av en strukturell art. De vanligaste faktorerna man tar hänsyn till är partisystemets öppenhet, att det är en demokrati med proportionellt valsysteem, förekomster av vänsterinriktade partier i ledande positioner och en hög grad av korporatism (Vedung, 1991 s 179-181, Redding – Viterna, 1999, s 495-496, mfl). Dessa faktorer innebär, tillsammans med en hög välfärd och förekomst av postmaterialistiska värderingar, en bra grogrund för vänsterliberala partier.

2.1.1 Diskussion

Den vänsterliberala partiteoritraditionen tar inte hänsyn till vilken sorts vänsterliberalt parti som man handskas med, istället låter man variabler som de involverade ländernas storlek och geografi spela in på materialet och därmed resultatet. Trots att vänsterliberala partier kan ha en så pass olikartad bas väljer den rådande teoritraditionen att placera alla i samma fack och därmed inte intressera sig för eventuella skillnader beroende på vilken politik partierna driver utan väljer att följa de vanligaste vänsterliberala partierna som är de miljöorienterade partierna (Todosijevic – Enyedi, 2003, s 629, Redding – Viterna, Kitschelt mfl). Konsekvensen av att man ständigt sätter sitt fokus på miljöpartier blir att man därmed får en teori för miljöpartier, och inte en allmän teori för alla vänsterliberala partier vilket blir problematiskt när man breddar perspektivet till att omfatta fler partier än miljöpartier (Hug, 2001, s 5). Man kan ställa sig frågan om man i detta fall verkligen kan tala om en vänsterliberal partiteori.

Detta kan bevisas bland annat genom att undersöka vilka partier som faller igenom de kriterier som sätts upp när teoritraditionen skall efterföljas. Ett land med för lågt invånarantal är då inte intressant eftersom det kan leda till fel i beräkningarna. Ett av de vanligaste länderna som sorteras bort är Island (Kitschelt 1988, s 198, Redding – Viterna 1999, s 494), vilket samtidigt är det enda landet i världen som har haft ett vänsterliberalt parti i form av ett kvinnoparti i sitt parlament. Genom teorins kriterier blir därför inte Islands parti målet för någon undersökning eftersom dess resultat inte skulle gå att jämföra med andra vänsterliberala partier härstammande från större länder. Resultatet av att Islands parti inte utsätts för någon forskning blir då att chansen att studera ett kvinnoparti inte greps och den lärdom vi kunde ha dragit av en sådan studie då går förlorad.

Ett problem med den västerliberala partiteorin är dess ointresse för när partier inte bildas. Detta fält om utebliven partibildning borde vara minst lika intressant eftersom det trots allt påverkar partisystemen (se kap 3).

Vad är det då som gör de feministiska partierna så intressanta? En av de viktigaste frågor som dessa partier driver är nämligen att bedriva en politik, inom en helt annan form än den som existerar idag, i vad feministerna kallar de patriarkala strukturerna. En studie enligt den vänsterliberala partiteorin tillåter inte detta svängrum i en studie vilket gör att, förutom politiska motiv bakom

partibildning, även motiv som strävar efter att utmana rådande strukturer i partisystemen försvinner.

Island blir således bortsorterat enligt den vänsterliberala partiteorin men uppsatsens syfte är trots detta att undersöka de faktorer som spelat in på partibildningen. Ett skifte i fokus skulle kunna ge oss svar trots fallets begränsning. Istället för en strukturell förklaring, som skulle kunna resultera i felaktiga resultat, är en aktörscentrerad förklaring möjlig. Genom att frånga den metodologi som teoritraditionen satt upp kan man hitta svar även inom de fall som normalt sett inte skulle passa in.

Fördelen med en annan metodologi blir då att materialet inte behöver förlita sig på strukturella kriterier för att några slutsatser skall kunna dras om bildandet av Kvinnalisting. Genom att inte behöva ta ställning till invånarantal eller korporatism eller andra kriterier kan resultatet även bredda synen på de faktorer som spelar in i bildandet av ett vänsterliberalt parti, något som efterfrågas av forskare inom området (Redding – Viterna, 1999, s 492).

2.2 Teori – Rational choice respektive sorti, protest och lojalitet

Medan den vänsterliberala partiteorin skulle ha fungerat begränsande i en analys utifrån de fall som skall undersökas finns det utifrån den historiska metoden ett givet alternativ. En analys utifrån rational choice-perspektivet kommer inte bara hjälpa till genom att lyfta fram de motiv som påverkade respektive fall till en viss handling utan det kommer även att lyfta fram vilket av motiven som är det viktigaste. Steget från en analys enligt vänsterliberal partiteori kan tyckas lång till en med utgångspunkt i rational choice. Steget förkortas avsevärt då Simon Hugs tankar i "Altering party systems" kopplas in emellan de två. Hugs strategi bygger på att istället för att stänga in partibildningen efter fack dit partiernas politik kan tänkas tillhöra, väljer han att inte ha några fack alls utan endast betrakta partibildning. Detta åstadkommer han genom att utgå ur rational choice-perspektivet. Ur samma perspektiv arbetar Albert O. Hirschman vars modell till skillnad från Simon Hugs dessutom är möjlig att tillämpa på ett ännu bredare fält, nämligen även de som inte väljer att bilda något parti.

2.2.1 Strategier en del av det politiska spelet

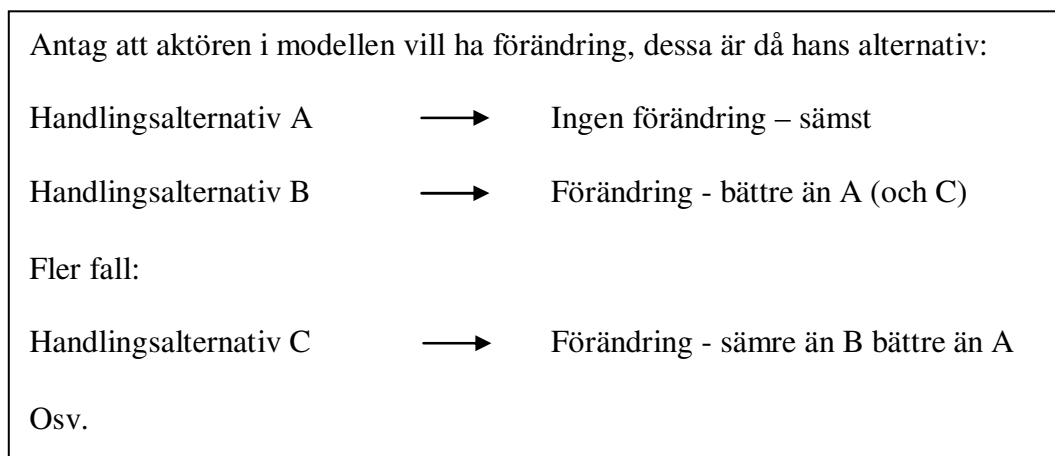
Spelteori och rational choice-perspektivet är sätt att anta hur aktörer kommer att handla i en situation. Man utgår från att aktören alltid handlar efter det som bäst tillgodoser aktörens egenintresse. Då aktören gör detta gör han ett "rational choice". Rationell i rational choice innebär alltså inte att det är en handling som skall värderas högre än en som i dagligt tal kan kallas för irrationell. Det rationella

syftar endast till att det val av handling som utförs har ett mål som bäst motsvarar aktörens intressen inom vilket område som helst (Laver, 1997, s 2).

Av alla de val aktören kan göra finns det en skala från sämsta till bästa handling som aktören kan välja för att tillgodose sina intressen. Aktörens val påverkas av aktörens preferenser, det är detta aktören är ute efter; vad han vill ha eller åstadkomma. Preferenserna är fasta och inte föränderliga (Boncheck – Shepsle, 1997, s 16-17). Det som däremot kan förändras är tillgången på information till aktören, vilket i sin tur kan påverka dennes val. Informationen som aktören tar in i sina värderingar tar han från den yttre världen, den omgivning han lever i. I denna värld finns det fler aktörer med intressen som de strävar efter att tillgodose. Dessa preferenser som tillhör andra aktörer innebär en risk eller osäkerhet för aktören. När aktören gör ett val måste han därför samtidigt ta hänsyn till vad han tror att de andra har för preferenser och hur dessa skall kunna gagna aktörens egna intressen. Denna tro eller uppfattning om de andra aktörernas intressen är minst lika viktig som de egna preferenserna vid ett val av bästa möjliga handling utifrån en given situation (Boncheck – Shepsle, 1997, s 17-18).

Aktörens preferenser kommer dock alltså fortfarande att vara de samma. I en analys fungerar rational choice-perspektivet som en analys av den typiske aktören och inte för en specifik aktör. Svaren som genereras kan därför inte påstås gälla en individ utan ett sammantag av alla individers handlande som då blir den hypotetiske aktören (Hedström – Swedberg, 1996, s 132).

Figur 2.1 nedan visar en modell utifrån rational choice-perspektivet.

Figur 2.1. Modell utifrån rational choice-perspektivet "Handlingsalternativ och val av rationella aktörer".

Observera rangordningen mellan handlingsalternativen, detta är en av utgångspunkterna för rational choice-perspektivet; nämligen möjligheten att rangordna de alternativ man har i den ordning som man anser att de bäst uppfyller ens mål. Vad som är *bäst* är speglat i vad aktören har för *preferenser* och vad han *tror* sig vara bäst (Boncheck – Shepsle, 1997, s 24, 30-31).

2.2.2 Simon Hug

Simon Hug har skapat en spelteoretisk modell om partibildning som utgår från de existerande partierna och rörelsen som skulle kunna bilda ett parti, i forskningen om bildandet av ett nytt parti. Det nya partiet bildas som en reaktion på frågor som ignoreras eller av att det har ett nytt ämne att föra upp på den politiska agendan. För att kunna studera bildandet av ett nytt parti måste man förutom det nya partiet även studera de existerande partierna (Hug, 2001, s 37-38). Anledningen till detta är att alla politiska frågor som behandlas är beroende av hur de behandlas av andra aktörer på den politiska arenan (Hug, 2001, s 39).

De deltagare som är de centrala i Hugs modell är alltså de redan existerande partierna och det potentiella partiet. Det potentiella partiet utgörs av en grupp som har en ny fråga eller en ignorerad fråga som de vill få upp på den politiska agendan. Minst lika viktigt för ett potentiellt parti som den fråga som man vill ta upp, är de redan existerande partierna och hur de betar sig på den politiska arenan (Hug, 2001, s 40-42). Maktkampen eller spelet består alltså av att de existerande partierna måste avgöra hur viktig en fråga är att behandla för att slippa ytterligare konkurrens om makten av ett nytt parti samtidigt som det gäller att inte fokusera för starkt på en fråga om den visar sig att inte vara tillräckligt maktgenererande. Detta kan då innebära att partiet tappar röster till de övriga redan existerande partierna. Om frågan ignoreras av de redan existerande partierna är det nu upp till dem som ställt krav på partierna att avgöra om de skall utmana partierna genom att bilda ett eget parti eller om de ska fortsätta försöka påverka de redan existerande partierna.

2.2.3 Albert O. Hirschman

Albert O. Hirschman har inte skapat en modell på samma sätt som Simon Hug, men han har däremot skapat en teori för att förklara en aktörs handlande i någon form av organisation om denna aktör är missnöjd med något inom organisationen. Hirschman, som är ekonom i grunden, vill med detta också visa att de teorier som ekonomer vanligtvis använder kan vara till hjälp för statsvetare och vice versa. Utifrån detta presenterar Hirschman tre olika möjliga vägar att handla inspirerade av de olika akademiska världarna. Dessa är vad han kallar lojalitet, sorti och protest. När det gäller partier är det fullt möjligt att följa endera av de tre handlingarna. Det som skiljer Hirschmans modell från Hugs är att medan Hug talar om de existerande partierna som viktiga aktörer är det istället hos Hirschman aktören som kan bilda ett parti som står i fokus. Det intressanta är att undersöka vilka val aktören gör.

Begreppet sorti är hämtat ur ekonomins värld där sorti betyder att den som är missnöjd väljer att lämna den organisation eller den produkt som aktören, konsumenten, är missnöjd med. Aktören väljer istället en annan organisation eller

annan produkt. Det är med hjälp av denna handling som marknaden sätts i rörelse och på så sätt påverkar det företag vars produkt valts bort. Det drabbade företaget får då en signal om att produktens standard inte håller måttet och kan då välja att agera efter signalen eller fortsätta som tidigare, allt i en noggrann avkänning om vad som är mest lönsamt för företaget i den konkurrens som råder (Hirschman, 1972, s 32-34).

Protest är en variant av sorti i frågan om att uttrycka missnöje. Men istället för att sluta köpa en vara eller att vara med i en organisation väljer man att göra sitt missnöje känt genom att påpeka de brister man anser föreligga för att därigenom hoppas på en förbättring och en förändring. Hirschmans egen definition av protest lyder:

[...] alla försök att förändra snarare än att fly från missförhållande, antingen genom individuella eller kollektiva framställningar till den ledning som har det direkta ansvaret genom att appellera till högre myndighet i avsikt att tvinga fram en förändring i företagets skötsel eller genom olika slags aktioner och protester inklusive sådana, som är avsedda att mobilisera den allmänna opinionen. (1972, s 39)

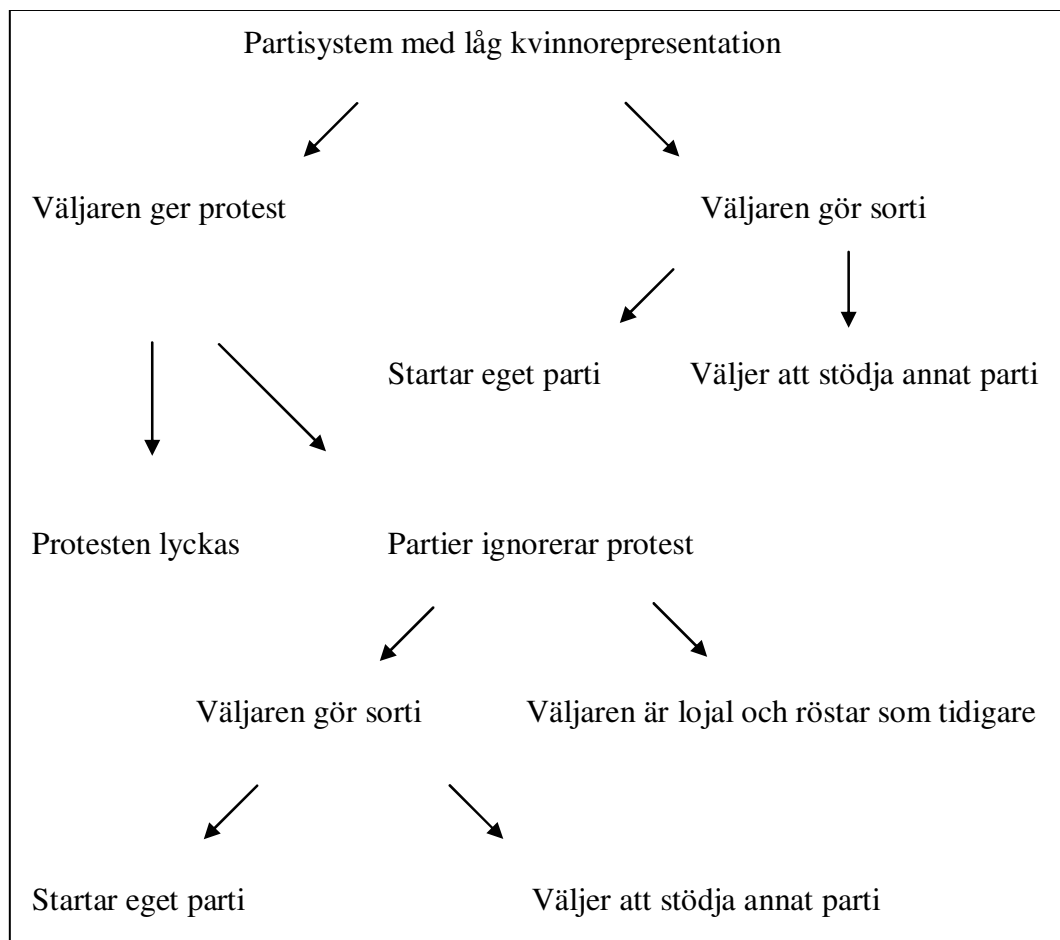
Precis som i fallet sorti är det upp till den drabbade aktören att väga hur besvärande protesterna är för den man protesterar mot, till exempel ett företag; påverkar det lönsamheten eller är det en marginell skillnad (Hirschman, 1972, s 40)? För den som utför protesten finns det olika alternativ att följa, dels att stanna kvar eller fortsätta köpa varan, trots sitt missnöje, för att verkligen kunna göra något åt problemet och kunna följa upp med eventuella ytterligare protester, dels finns de som väljer att invänta effekten av protesten och även dem som stannar kvar av lojalitet till företaget eller organisationen (Hirschman, 1972, s 45-46).

Fördelar med protest framför sorti kan vara att man med hjälp av protesten inte utestängs från att påverka det man är missnöjd med, medan sortin gör just precis detta. Protesten behöver inte vara begränsad till en enda utan kan utnyttjas flera gånger medan sortin är en slags slutgiltig protest (Hirschman, 1972, s 45). Det som talar mot protesten är att den jämfört med sortin är mer kostsam för den missnöjde. Detta på grund av att den energi som läggs ner på att utföra protesten inte kan motsvara den förväntade nyttan som en protest kan leda till om man jämför med att aktören istället väljer sorti och väljer ett alternativ man är nöjd med (Hirschman, 1972, s 47-48).

Det tredje handlandet som Hirschman talar om är lojalitet. Begreppet är intressant i förhållande till antingen sorti eller protest eftersom graden av lojalitet som aktören känner påverkar hur aktören vill handla. Ju större lojalitet en aktör känner för exempelvis ett parti desto större chans är det att aktören väljer att protestera framför att göra sorti (Hirschman, 1972, s 78). Trots att det kan verka som om lojalitet är något känslostyrt och därmed irrationellt behöver det inte vara så. Istället kan lojalitet rent av vara rationellt på grund av att en aktör som väljer att göra protest framför sorti kan stanna kvar och se en förändring ske från insidan och därmed fortfarande kunna fortsätta att påverka (Hirschman, 1972, s 79).

Lojaliteten kan vara kraftfull i en kombination med protest och sorti. En lojal aktör som ger en protest kan med hjälp av att hota om det mest otänkbara,

nämligen att göra sorti, på så sätt ge ännu större makt åt sin protest (Hirschman, 1972, s 83). Samtidigt som lojaliteten kan vara till gagn för aktören kan den även fungera som ett hinder eftersom en stark lojalitet kan innebära obehag för aktören, exempelvis om organisationen man är lojal emot inte går bra. Ytterligare obehag kan drabba aktören om han efter en protest väljer att göra sorti då ett straff av psykologisk karaktär hotar att drabba aktören, till exempel genom att svika en organisation som betytt mycket för aktören eller under andra omständigheter. Aktören fortsätter alltså att oroa sig för organisationen trots en sorti vilket på så sätt vållar ytterligare obehag än förväntat. På så vis kan man påstå att en egentlig sorti inte är möjlig för aktören eftersom denne inte kan sluta bry sig om den organisation han precis lämnat och att sorti var ett ineffektivt val trots det rationella handlandet i valet att göra sorti (Hirschman, 1972 s 96-98). Samtidigt som sortin kan innebära ytterligare obehag för aktören kan en sorti, om aktören fortsätter att engagera sig i organisationen efter sortin, istället komma att innebära en protest, en protest som kommer utanför organisationen och medvetet motarbetar organisationen (Hirschman, 1972, s 102).

Figur 2.2. En modell utifrån Hirschman som visar hur en aktör som är missnöjd med kvinnorepresentationen kan agera.

2.3 Sammanfattning

Uppsatsens teoretiska ramverk har uteslutit den teori som är förhärskande inom forskningsområdet. Den vänsterliberala partibildningsforskningen visade sig vara allt för begränsande i en analys av de fall som uppsatsen avser att utreda. Dessa begränsningar kommer av de variabler som man anser vara de centrala för att bestämma om en partibildning har möjlighet att ske. Dessa variabler var alla av en strukturell art vilket begränsade ämnet ytterligare i form av att kunna skapa en verklighetstrogen bild av de två fallen.

En motivanalys utifrån den rådande teoritraditionen var alltså utesluten. Det alternativ som erbjöds genom tillämpandet av en historisk metod var rational choice-perspektivet. Detta perspektiv ger materialet istället en möjlighet att visa upp maximalt antal variabler som kan ha spelat in vid en partibildning. Utifrån Simon Hugs modell av hur partier bildas kunde några inledande tankar hämtas men då dessa hindrade en undersökning av ett uteblivet bildande i större utsträckning blev ett komplement möjligt. Detta komplement var Albert O. Hirschmans modell över hur rationella aktörer kan handla i en situation där denne är missnöjd på något sätt. De tre nyckelorden utifrån Hirschmans modell är protest, sorti och lojalitet. Dessa tre formar tillsammans flera olika tänkbara ageranden för en rationell aktör. Ett allmänt rational choice-perspektiv sammankopplat med Hugs och Hirschmans modeller skapar nu det ramverk som skall svara på uppsatsens frågeställningar i nästa kapitel.

3 Kvinnopartibildning – en fråga om motiv

Detta kapitel skall tillämpa det ramverk som presenterades i föregående kapitel med målet att kunna visa de motiv som låg bakom bildandet av Kvvennalistinn på Island samt det uteblivna bildandet av ett kvinnoparti utifrån Stödstrumpornas verksamhet i Sverige.

I arbetet med att återskapa det scenario som rådde vid tiden för bildandet på Island 1983 och före, samt i Sverige 1994 och före, kommer det att ges en bakgrund samt en beskrivning av det politiska klimatet hos respektive fall. Därefter sker en analys av de motiv som finns representerade i respektive fall. Dessa motiv blir sedan föremål för en jämförelse mellan de två fallen.

3.1 Kvvennalistinn på Island

Kvvennalistinn bildades 1983 i Reykjavík efter att kommunala val hållits under våren 1982. Detta visade sig vara starten för två för varandra helt obekanta kvinnolistor i Reykjavík och Akureyri. Dessa två lokala kvinnolistor lyckades få 10,9 respektive 17,4 procent av rösterna i valet (Dahlerup, 1986, s 149). Efter det överraskande resultatet för de två nyinstiftade kvinnolistorna började nu de aktiva kvinnorna att diskutera om de även skulle ställa upp i parlamentsvalet. När man sedan tog upp detta på ett stort feministiskt möte, och merparten var positiva till förslaget att bilda ett parti, bestämde man sig för att ställa upp i valet som skulle hållas i april 1983 (Dahlerup, 1986, s 152). I valet ställde man upp i tre av de åtta valkretsarna och lyckades därigenom få 5.5 procent av rösterna och därmed tre mandat i det isländska parlamentet Alþingi (Schneier, 1992, s 418).

Kvinnorna på Island fick rösträtt till parlamentet redan 1915 och en kvinna valdes in i Alþingi 1922 genom att man startat en kvinnolista. Detta var ändå inte den första kvinnolistan, dessa hade funnits med sedan 1908 i de kommunala valen (Bergqvist, 1999, s 83). Trots detta tidiga engagemang var det ända fram till 1980-talet en kvinnlig representation i Alþingi som endast motsvarade 5 procent. Detta innebar även att det aldrig i Alþingis historia suttit fler än tre kvinnor där samtidigt. Dessa siffror kan jämföras med Sverige som 1982 hade en kvinno-representation i riksdagen på 28 procent samtidigt som de övriga nordiska länderna låg strax över eller under denna siffra (Fehr, 1998, s 71).

Under 1970-talet fanns det, precis som i många andra länder världen över, en kvinnorörelse på Island. Dessa kallade sig precis som i Sverige för Rödstrumporna eller Raudsokkarnir. Rödstrumporna var framförallt aktiva i början av

70-talet, därefter präglades rörelsen av interna ideologiska strider vilket alienerade många medlemmar (Fehr, 1998 s 71-72). Det fanns dock några kvar som fortsatte sitt engagemang inom rörelsen och det var på dessa röststrumpors initiativ som man sammankallade mötet i Reykjavík där man beslutade att ställa upp med Kvvennalistinn i parlamentsvalet 1983 (Bergqvist, 1999, s 83-85).

En kvinna som bör nämnas för att kunna förstå helheten med det isländska fallet är valet av Vigdís Finnbogadóttir till president. När Finnbogadóttir valdes 1980 var hon den första kvinnliga presidenten i världen (Bergqvist, 1999, s 83). Hennes arbete gjorde henne till en förebild bland många av de isländska kvinnorna. Det var mycket på grund av henne som kvinnorörelsen på Island kunde vinna stöd för att sedan kunna bilda Kvvennalistinn. Vigdís Finnbogadóttir gav inte enbart upphov till beundran, hon visade även att en kvinna, precis som en man, kunde ha vilket arbete som helst (Durrenberger – Pálsson, 1989, s 88).

I samband med att Kvvennalistinn var en kvinnorörelse med feministiskt ursprung är det viktigt att uppmärksamma den form ett parti som Kvvennalistinn tog. Istället för att följa den vanliga mallen för hur ett parti ser ut var Kvvennalistinn ett gräsrotsparti som inte hade någon ledare utan besluten togs i gemenskapen på stormöten (Fehr, 1998, s 73). Några specifika taleskvinnor för Kvvennalistinn ville man inte heller ha, vilket resulterade i att det på presskonferenser kunde dyka upp nya ansikten för media (Ehinger – Nilausen, 1989, s 7). De enda representanterna som blev fixerade var de tre kvinnorna som valdes in i Alþingi: Sigríður Dúna Kristmundsdóttir, Guðrun Agnarsdóttir och Kristin Halldórsdóttir (Dahlerup, 1985, s 89).

3.1.1 Det politiska läget på Island

Den isländska politiken har dominerats av fyra partier (Arter, 1999, s 84). I nedanstående tabell redovisas namnen på dessa tillsammans med resultaten i 1979 års val (före Kvvennalistinn fick mandat) respektive 1983 års val (då Kvvennalistinn fick mandat).

Parti	1979	1983
Självständighetspartiet (Sjálfstæðisflokkurinn)	35,4	38,5
Framstegspartiet (Framsóknarflokkurinn)	24,9	18,5
Folkalliansen (Alþýðubandalagið)	19,7	17,2
Socialdemokratiska partiet (Alþýðurflokkurinn)	17,4	11,7
Socialdemokratiska alliansen (Bandalag jafnaðarmanna)	-	7,6
Kvvennalistinn	-	5,5

Tabell 3.1. Resultaten (i procent) vid de isländska parlamentsvalen 1979 respektive 1983. Alla siffrorna är hämtade från hemsidan: "Center on Democratic performance Election results archive".

Självständighetspartiet ingår i det så kallade icke-socialistiska blocket och har alltid varit ett starkt parti på Island. Partiets dominans förklaras med den på Island existerande så kallade "arbetarklasskonservatismen" (Arter, 1999, s 91). Även

Framstegspartiet tillhör det icke-socialistiska blocket. Socialdemokraterna tillhör, precis som i Sverige, det socialistiska blocket men har traditionellt varit betydligt svagare än i Sverige och övriga nordiska länder (Arter, 1999, s 84). Till det socialistiska blocket räknas även Folkalliansen (Arter, 1999, s 85).

Självständighetspartiet bildade efter valet 1983 tillsammans med Framstegspartiet och Folkalliansen en koalitionsregering. Det bör nämnas att politiken på Island vid upprepade tillfällen har präglats av blocköverskridande samarbeten (Arter, 1999, s 119). Den sammanlagda kvinnorepresentationen i Alþingi uppgick då till tre kvinnor vilket motsvarar en total kvinnorepresentation motsvarande 5 procent (Bergqvist, 1999, s 86). I valet 1983 ställde samma partier upp förutom Socialdemokraterna som efter inre stridigheter hade blivit av med ett antal medlemmar som i valet nu ställde upp som ett eget parti vid namn Socialdemokratiska alliansen (Bandalag jafnaðarmanna). De gamla partierna hade nu fyra kvinnliga representanter samtidigt som Kvinnalístinn tillsammans med Socialdemokratiska alliansen bidrog med fem kvinnor. På så vis uppnådde man nu ett nytt rekord i kvinnorepresentation i Alþingi motsvarande 15 procent (Ibid, Dahlerup, 1986, s 153).

Anledningar till att kvinnorepresentationen var låg på Island kan hämtas ur det faktum att de fyra parlamentspartierna före 1983 alla hade sagt nej till könskvoterade partilistor inför valen (Bergqvist, 1999, s 86). Ursäkten partierna använde var att de inte såg den låga kvinnorepresentationen som något problem samtidigt som de inte såg några problem i hur partilistorna skapades. Dessa skapades utifrån provval som då gjorde att den som fick flest röster fick vara överst på listan medan den med näst mest fick vara på andra plats och så vidare (Bergqvist, 1999, s 87). Provvalen har setts som ett kvinnoproblem av flera eftersom de hjälper till med snedvridningen av kvinnorepresentationen. Provvalen har flest manliga väljare vars röst oftast då också faller på en manlig kandidat då det visat sig vara svårare för män att komma ihåg de kvinnliga kandidaternas namn (ibid). En orsak till att det är svårare att komma ihåg de kvinnliga kandidaterna kan komma av att de inte syns i sina valkampanjer på samma sätt som de manliga kandidaterna. Detta kan i sin tur komma ur att det inte delas ut något finansiellt stöd till dem som vill ställa upp i valet vilket gör att reklam måste bekostas av kandidaten på egen hand (ibid). Ytterligare en fördel när det gäller att synas och höras är då att vara ett känt ansikte även utanför provvalen. Att exempelvis vara bekant med en partihöjdare kan även detta hjälpa fram kandidaten. Dessa exempel är alla områden där kvinnorna har en betydligt lägre chans att lyckas än männen i samma situation (ibid).

3.1.2 Motiv till bildandet och analys av dessa motiv

När Kvinnalístinn bildades gjordes detta av ett antal olika anledningar. En av dessa var, i enlighet med Simon Hugs resonemang, att ignorera av ett ämne hos de existerande partierna kan leda till ett nytt parti. De existerande partierna tog inte åt sig av den kritik som riktades mot dem apropå den låga kvinnorepresentationen i Alþingi. Kvinnorna bakom Kvinnalístinn frågade sig varför det

var så att de hade en så låg kvinnorepresentation. Istället för att fortsätta undra om det var något fel på kvinnorna i Alþingi eller vad som annars kunde vara fel på kvinnorna eftersom det var så låg representation bestämde man sig för att hitta en lösning på problemet. Denna lösning blev att starta ett kvinnoparti. På så sätt kunde man undersöka problemet från insidan och försöka hitta en lösning till det (Kristín Halldórsdóttir, 2004). Utöver att hitta svaren på varför kvinnorna inte var närvarande i Alþingi kunde man även ta tillfället i akt och utmana de strukturer som fanns uppbyggda kring partierna. Genom att bilda ett parti kunde man nu visa att det fanns andra vägar att gå samtidigt som man prövade om de var en bättre väg. (Sigríður Dúna Kristmundsdóttir, 2004)

Enligt Hirschman handlar alltså detta motiv om att istället för att protestera för de existerande partierna istället överge det stöd man givit de existerande partierna till förmån för att skapa ett eget parti som tillgodoser de krav man ställer. Ett alternativ, som inte var aktuellt för de isländska kvinnorna, hade kunnat vara att istället engagera sig i de redan existerande partierna ytterligare och på så sätt kunna driva igenom sina krav den vägen (Dahlerup, 1985, s 90). Med tanke på arbetet som strävade efter ett snabbt resultat kunde dock detta alternativ antagligen inte erkännas som likvärdigt för att man då äntrade ett parti som kanske inte stödde frågan samtidigt som det där fanns medlemmar med större inflytande än en nytillkommen medlem. Utöver detta skulle man genom att delta i de existerande partierna även bli en del av de strukturer som kvinnorörelsen motarbetade redan innan Kvvennalistinn bildades. Dessa strukturer var de patriarkaliska strukturerna som utformade både partisystemet och resonemangen inom de andra partierna (Durrenberger – Pálsson, 1989, s 91).

Anledningar till att man ansåg sig att framgångsrikt kunna bilda ett parti kom även ur den tradition på Island som innebar att kvinnor skapade kvinnolistor för att bli valda in i politiken. Som tidigare nämnts skapade man redan i början av 1900-talet en kvinnolista. De senare kvinnolistorna i kommunvalet 1982 lär även de ha kunnat påverka kvinnorna till att anta att deras chanser var goda till att lyckas. Detta inte bara på grund av att kvinnopartier kunde få röster i ett val utan även på grund av att det fanns kvinnor som var villiga att engagera sig för kvinnofrågorna och därmed även i ett kvinnoparti i Alþingi (Dahlerup, 1985, s 90).

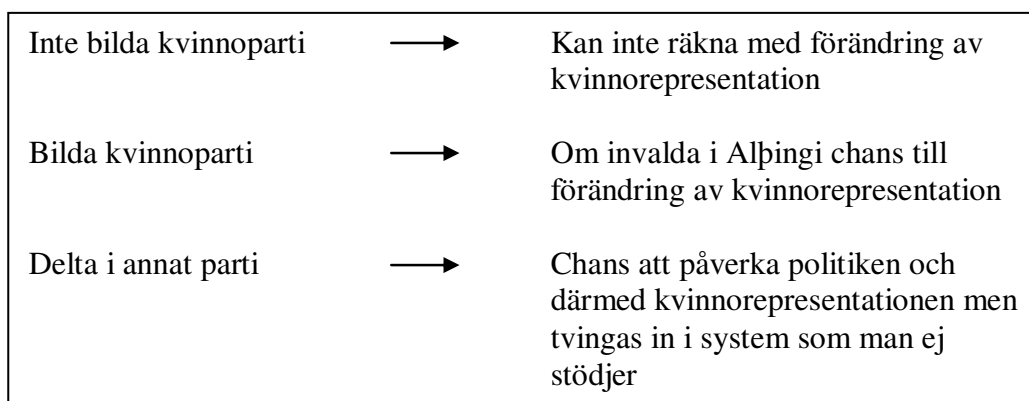
Att starta ett kvinnoparti med bara kvinnor kan verka odemokratiskt för en utomstående men för de aktiva i Kvvennalistinn var detta något fullt rationellt eftersom de genom att endast tillåta kvinnor i partiet på så sätt kunde maximera antalet kvinnor i Alþingi per röst. Samtidigt ansågs inte detta vara ett egentligt problem av medlemmarna i Kvvennalistinn eftersom de var feminister och då kunde tillåta en sådan metod för att säkra vad de ansåg var för allas bästa.

Partiet bildades snabbt och turbulent vilket innebar att ett antagande om att aktörerna som valde att bilda partiet hade djuplodande planer på hur de skulle kunna omkullkasta det rådande partisystemet inte alls passar in som påstående. Istället präglades bildandet av ett hektiskt, nästan revolutionsinspirerat, arbete där man snabbt arbetade fram en partilista med ett antal kandidater där till och med de som stod listade från och med den andra platsen på valsekeln trodde sig stå på en säker och därmed icke valbar plats (Dahlerup, 1985, s 90-91, Edgar, 1987, s 34).

Utöver de faktorer som aktörerna påverkade finns det även en betydande strukturell faktor som påverkar det isländska fallet. Denna faktor är att det inte finns någon procentspärr för att komma in i Alþingi. Det minsta som krävs är istället att man får mandat i någon av valkretsarna (Sangregorio, 1987, s 7). Detta innebär att ett litet parti som Kvvennalistinn inte behöver många tusen röster för att ta plats i Alþingi. I valet 1983 fick Kvvennalistinn endast 7125 röster vilket faktiskt motsvarade tre platser i parlamentet. Detta gör alltså att dels avsaknaden av en procentspärr och dels det låga invånarantalet på Island spelar in för att Kvvennalistinn kunde ta plats i Alþingi (Schneier, 1992, s 419). Trots detta räknar jag inte dessa faktorer som några av större betydelse för de bakomliggande motiven till att bilda parti eftersom rörelsen ville att kvinnorna skulle höras i den isländska politiken oavsett (Sigriður Dúna Kristmundsdóttir, 2004).

3.1.3 En kombination av sorti och protest

Kvvennalistinn bildades efter att kvinnorna genom sin sorti från att rösta på de redan existerande partierna visade sitt missnöje. För att dessutom kunna göra något av sitt missnöje blev enda alternativet att bilda ett parti på egen hand eftersom de andra partierna inte tog till sig protesten eller indikerade att de skulle ta sig an det som kvinnorörelsen såg som ett problem. För att försäkra sig om att någonting gjordes mot den låga kvinnorepresentationen bildades nu Kvvennalistinn. Alternativet att engagera sig i något av de redan existerande partierna var inte något alternativ för kvinnorörelsen eftersom de inte stödde den politik eller den organisationsform som dessa partier bedrev. Detta innebar att lojaliteten till de existerande partierna var så låg att den inte påverkade deras beslut.

Figur 3.1. Det isländska fallet i modell utifrån rational choice-perspektivet.

Utifrån denna enkla modell (figur 3.1) kan man med hänsyn till det föregående avsnittets presentation av motiv därmed härleda att det bästa alternativet för att kunna förändra representationen av kvinnor i den isländska politiken skulle vara att ställa upp i valet och försöka komma in i parlamentet jämfört med att inte ställa upp alls eller försöka påverka något av de redan existerande partierna.

3.2 Stödstrumporna i Sverige

Stödstrumporna är ett feministiskt nätverk som startades 1991 som en reaktion på den tillbakagång i kvinnlig representation i riksdagen som skedde efter valet samma år. Representationen gick då ner från 38 procent till 34 procent² (Eduards, 2002 s 69). Stödstrumporna, vars namn refererar till de tidigare kvinnorörelserna Rödstrumporna och Blåstrumporna, var ett hemligt nätverk av kvinnor fram till dess att nätverket tog steget ut i det offentliga ljuset 1992 då Ebba Witt-Brattström offentliggjorde att nätverket fanns och var här för att stödja kvinnor inom politiken (ibid). Nätverkets medlemmar var hemliga förutom de som frivilligt valde att gå ut med sitt medlemskap och de engagerade i nätverket var inte heller politiskt aktiva (Ulmanen, 1998, s 15, 21). Anledningen till att man ville vara hemliga var för att störa den rådande normen så som Stödstrumporna såg den och var samtidigt ett sätt att slippa undan de offentliga frågorna och kraven på framträdande. De ville helt enkelt irritera det politiska "etablissemang" (Oakley, 1997, s 229).

Kvinnorörelsen Stödstrumporna fortsatte efter Ebba Witt-Brattströms uttalande sitt arbete under deras slogan: "Hela lönen – halva makten". Hela deras arbete bedrevs med ett mål i sikte, nämligen att öka den kvinnliga representationen i riksdagen i nästkommande val. Det var med detta mål i sikte som nätverkets offentligt kända medlem Maria-Pia Boëthius uttalade sig om, kort efter Ebba Witt-Brattströms offentliggörande av nätverket, att det även fanns funderingar på att bilda ett kvinnoparti – en kvinnolista (Ulmanen, 1998, s 24, 31). En kort tid efter detta uttalande publicerades en SIFO-undersökning som visade att en tredjedel av väljarna kunde tänka sig att rösta på ett kvinnoparti om ett sådant existerade (Ulmanen, 1998, s 31). Inte långt efter detta deltog Stödstrumporna, som nu mottog krav på att de skulle bilda ett kvinnoparti, i teveprogrammet Svar Direkt under ledning av Siewert Öholm. Trots påtryckningarna och opinionsundersökningen vägrade Stödstrumporna att gå med på kraven om partibildning (Oakley, 1997, s 235-236 samt Ulmanen, 1998, s 51). Slutligen försvann hotet om att bilda ett kvinnoparti inför riksdagsvalet 1994 men det mediala intresset för Stödstrumporna fortsatte dock (Ulmanen, 1998, 61).

3.2.1 Det politiska läget i Sverige

Det var riksdagsvalet 1991 som utlöste bildandet av Stödstrumporna. I detta val gjorde ett nytt parti intåg i riksdagen, Ny Demokrati och det blev en borgerlig regering bestående av Moderata samlingspartiet, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna. Det är härur man kan hitta en förklaring till den sjunkande

² Notera att representationssiffran skiljer sig i Agneta Starks text i "Who's afraid of feminism" där istället en nedgång från 38 och till 33 procent är angiven.

kvinnorepresentationen eftersom det Moderata samlingspartiet ökade i valet samtidigt som de hade ett lägre antal kvinnor (28 procent) jämfört med de partier som de plockade sina röster ifrån, till exempel Socialdemokraterna som hade 41 procent kvinnor. Utöver Moderata samlingspartiet bidrog även Ny demokrati till lägre kvinnorepresentation då detta parti endast hade 12 procent kvinnor representerande partiet i riksdagen. Inför valet 1994 förutspåddes det att den som tog hem valsegern gjorde detta med en mycket smal marginal och en vinnare skulle vara svår att utse på förhand. Man spekulerade i hur ett nytt parti skulle kunna stjäla den balans som rådde då bildande av ett nytt parti inte var någon större svårighet i Sverige (Oakley, 1997, s 238-239).

3.2.2 Att bilda eller inte bilda parti

Stödstrumporna valde att inte bilda något parti. Här följer en inblick i de faktorer som spelade in i deras val att inte ställa upp i riksdagsvalet 1994.

Det mål som Stödstrumporna satte upp var att höja den sjunkande kvinnorepresentationen i riksdagen. Detta var deras viktigaste motiv till varför de ville bilda ett parti och samtidigt som man gjorde detta skulle jämställdhetspolitiken på allvar ta sig in i riksdagen (Boëthius, 1994, Ulmanen, 1998, s 33-34).

Med kännedom om detta är det viktigt att ständigt ha i åtanke att Stödstrumporna använde sig av planer på att bilda ett kvinnoparti som ett hot riktat till riksdagspartierna. Detta kunde de göra genom att de i en opinionsundersökning visat sig få ett oväntat stort stöd om ett parti skulle komma att bildas. Av de tillfrågade som deltog i undersökningen kunde 23 procent tänka sig att rösta på ett sådant parti (Oakley, 1997, s 235-236). Anledningen till att de använde sig av hotet var att de uppgav att de helst inte ville bilda något parti men kände sig tvingade att göra så om riksdagspartierna inte tog deras krav på jämställdhet i politiken och jämställdhetspolitik på allvar (Kihlberg, 1993, s 17). En fördel med hotet blev också möjligheten att om ett parti inte bildades så skulle man kunna använda sig av samma hot i framtida val för att jämställdheten skulle tas på allvar och flyttas upp på den politiska agendan (Oakley, 1997, s 240).

Samtidigt som man uttalade att ett kvinnoparti kunde uppstå, men att man helst inte ville, danades det ute i landet ett stort stöd bland kvinnor för Stödstrumpornas arbete för att bilda ett parti. Dessa kvinnor hörde ständigt av sig med uppmuntran och hopp om att ett parti skulle bildas. Utöver de positiva opinionsundersökningarna påverkade detta Stödstrumpornas syn på deras projekt (Jacobsson, 1994, Ulmanen, 1998, s 57-59).

Det som talade mot Stödstrumporna och deras partibildande, utöver att de själva hellre använde sig av hotet om att bilda parti än att verkligen göra det, var ett antal skilda områden. Det som Stödstrumporna själva använde som argument mot ett kvinnoparti var att det inte skulle vara bra att införa ett odemokratiskt parti i en fungerande demokrati. Partiet skulle bli odemokratiskt eftersom man skulle utestänga halva befolkningen från möjlighet till medlemskap (Oakley, 1997, s 230). Ännu ett demokratiproblem, som flertalet utomstående anklagade Stödstrumporna för, var att deras parti skulle bedriva en politik som var selektiv och

som därmed skulle kunna skjuta andra viktiga områden åt sidan (Nycander, 1993, DN 940122 m fl).

Ytterligare nackdelar med ett kvinnoparti, som Stödstrumporna själva förutspådde, skulle vara att det fanns en risk att kvinnofrågorna blev marginaliserade till kvinnopartiet som då ensam skulle få hålla i ansvaret på detta område samtidigt som deras krav inom andra politiska områden skulle försvinna i mängden (Svensson, 1994, Oakley, 1997, s 230, 240).

Genom att endast hota om att bilda ett parti hoppades Stödstrumporna kunna sätta press på riksdagspolitikerna. De hoppades att man bara genom att hota kunde förvänta sig att partierna skulle göra allt för att försöka hålla ute ett parti som skulle kunna ta röster från det egna (Eduards, 2002, s 70). På så sätt kunde Stödstrumporna driva igenom ett långt mycket bredare engagemang för jämställdhet än vad ett kvinnoparti ansågs kunna göra på egen hand. Istället för att ett parti engagerade sig skulle det nu bli en kamp om vem som engagerade sig mest (Oakley, 1997, s 240). Samtidigt kunde man inom Stödstrumporna, om ett parti inte bildades, undgå att oroa sig för att de aktiva i nätverket nu skulle behöva ge upp sina jobb och istället bli politiker. Maria-Pia Boëthius, Stödstrumpornas förgrundsgestalt, uttalade sig en vecka före valet i september, när hotet om ett kvinnoparti varit ute ur bilden sedan ett halvår tillbaka, om att sitta med i riksdagen med: "Det vore ett öde värre än döden" (Svensson, 1994).

Stödstrumporna var kritiska till hur det borgerliga blocket såg på jämställdhetspolitiken och behovet av en jämn könsrepresentation i riksdagen (Boëthius i Hertha, 1994, s 20). Ett kvinnoparti skulle kunna göra någonting åt den borgerliga synen, men samtidigt visste Stödstrumporna att deras väljare skulle komma från den vänstra sidan av partiskalan. Då skulle ett kvinnoparti kunna innebära att det socialistiska blockets partier skulle kunna förlora röster och om de förlorade röster fanns det en chans att det borgerliga blocket skulle kunna få majoritet och ta åt sig regeringsmakten igen (Ulmanen, 1998, s 35).

Media hade hela tiden varit mycket intresserade av Stödstrumporna och deras planer vilket även innebar att Stödstrumporna utsattes för en hel del kritik. Många tidningar visade nästintill ett förakt för Stödstrumporna (Anden-Papadopoulos – Beckman, 1994). Om detta hade fortsatt att pågå, vilket är troligt med tanke på den massiva kritik de utsattes för, innan de i april inte längre innebar ett hot för valet senare på hösten samma år, hade detta skadat ett kvinnoparti som då fortfarande skulle ha befunnit sig i ständig risk av negativ särbehandling.

Samtidigt som Stödstrumpornas planer på ett kvinnoparti utsattes för stor kritik var detta inte det enda som Stödstrumporna fick utstå. De tre offentliga Stödstrumporna Maria-Pia Boëthius, Agneta Stark och Ebba Witt-Brattström fick dessutom känna på personliga konsekvenser av sitt politiska arbete. Deras arbetsförhållanden påverkades, både Boëthius och Stark fick lämna ifrån sig uppdrag sedan de ansågs vara "för politiska" och Witt-Brattström blev trakasserad på sitt arbete och fick till och med porrtidningar skickat till sig via internposten på universitetet där hon arbetade (Oakley, 1997, s 236).

3.2.3 En kombination av protest och lojalitet

Stödstrumpornas sammanlagda preferenser visar tydligt åt att en partibildning skulle vara mindre fördelaktig än ett hot om partibildning. En enkel modell visar hur man i det svenska fallet kan ha resonerat sig fram till sitt beslut. Modellen börjar med att utgå från att Stödstrumporna ville ha högre kvinnorepresentation i Riksdagen samt att jämställdhetspolitiken skulle få ta plats på agendan över centrala frågor som bör behandlas.

För Stödstrumporna såg alternativen ut enligt figur 3.2.

1. Inte bilda kvinnoparti	→	Ingen förändring – sämst alternativ
2. Bilda kvinnoparti	→	Förändring – bättre än alternativ 1 men sämre än alternativ 3
3. Låta existerande partier stå för förändring	→	Förändring – bättre än både alternativ 1 och 3

Figur 3.2. Det svenska fallet i modell utifrån rational choice-perspektivet.

Stödstrumporna föredrog alltså att hota om att bilda ett kvinnoparti framför att verkligen bilda ett. Undantaget är om alternativ 3, att de existerande partierna står för förändringen så att inget kvinnoparti behövde bildas, uteblev vilket innebär att alternativ 2, bilda kvinnoparti, då föredrogs eftersom detta var bättre än ingen förändring alls.

Genom att se till spelet mellan Stödstrumporna och riksdagspartierna från motsatt håll inser man några intressanta saker i den enkla modellen. Riksdagspartierna var, till skillnad från Stödstrumporna, inte medvetna om den rangordning som fanns mellan alternativ 2 och 3 i modellen. Medan Stödstrumporna gärna ville låta bli att bilda ett parti var det osäkert för partierna hur de skulle tolka rörelsens uttalanden. När det dessutom rådde en stor osäkerhet i hur valet skulle sluta samt en övertygelse om att ett nytt parti skulle kunna omkullkasta ordningen helt, kan partierna antas varit mycket nervösa för ett plötsligt bildande av ett kvinnoparti (Oakley, 1997, s 238). Istället för en rangordning av alternativ 2 och 3 borde riksdagspartierna då ha varit under föreställningen att Stödstrumporna var likgiltiga till om de skulle bildade ett parti eller om det inte behövdes bildas något parti. Detta kan man sedan även härleda ur hur partierna faktiskt reagerade på Stödstrumpornas hot. Socialdemokraterna valde att låta sina röstsedlar varvas med varannan man och varannan kvinna. På liknande sätt utformades röstsedlarna från Folkpartiet, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. Centerpartiet och Kristdemokraterna marknadsförde sina kvinnliga representanter tydligare än förut. De enda som inte anslöt sig till denna form av

kvinnovåg var Moderata Samlingspartiet och Ny Demokrati (Oakley, 1997, s 239).

Utifrån Albert Hirschmans sätt att se på Stödstrumpornas handlande kan man måla upp följande bild: Istället för att visa sitt missnöje genom att överge det existerande partisystemet och då bilda ett nytt parti valde Stödstrumporna att stanna kvar. Detta gjorde de dels på grund av sin lojalitet till det socialistiska blocket så att de inte skulle tappa röster till det borgerliga blocket, dels på grund av att de genom att inte lämna de existerande partierna på så vis kunde fortsätta att använda sig av sin protest i form av ett hot om att bilda parti och påverka partisystemet i framtiden.

En intressant vinkling i spelet från motsatt håll, det vill säga från de redan existerande partierna och deras syn på Stödstrumpornas handling, blir att de såg möjligheten att stänga ute konkurrensen från ännu ett parti genom att själva anamma den politik som efterfrågades och då även kunna trygga den osäkerhet som rådde kring valutgången om ett nytt parti dessutom skulle delta.

En slutsats ur handlandet som Stödstrumporna bedrev är att de maximerade sin nytta och handlade i en vinn-vinn-situation. De lyckades maximera sin nytta tack vare hotet som innebar att de undgick partibildning och dess bördor men ändå fick ut högre kvinnlig representation i riksdagen än någonsin samtidigt som jämställdheten sattes i fokus.

3.3 Island kontra Sverige – Rationellt Island och irrationellt Sverige?

Detta avsnitt har för avsikt att tydliggöra de skillnader som finns mellan de båda fallen på Island och i Sverige samt för att ge läsaren en möjlighet till inblick i motiven för ett partibildande och hur de påverkar fallen och de slutgiltiga resultaten. En diskussion kring de faktorer som spelar en tyngre roll kommer även att föras här. Av de faktorer som presenteras finns det även en strävan efter att av dessa kunna skapa sig en bild av hur man en framtida diskussion beslutar sig för att bilda ett kvinnoparti eller inte. Avsnittet inleds med den tolkning som kan hämtas utifrån uppsatsens ramverk.

Den viktigaste orsaken till partibildning är i enlighet med Simon Hugs modell att det fanns ett problem, i vårt fall låg kvinnorepresentation och kvinnopolitik som ignorerades av de existerande partierna. Denna faktor påverkades av det politiska läget i Sverige, representerat av ett borgerligt styre vars partier hade lägre kvinnorepresentation än det tidigare styrande socialistiska blocket samt på Island en återkommande låg kvinnorepresentation oavsett vilken ideologisk inriktning som innehade majoriteten. Utöver det politiska maktläget finns även partiernas intresse av att ta upp de frågor som de båda kvinnorörelserna ville påverka med som en faktor.

Utifrån den Hirschman-inspirerade modellen (se figur 2.2) kan man dra följande slutsatser: Kvinnorörelsen på Island hade egentligen inget val annat än att

välja att göra sorti från partisystemet och försöka förändra detta genom att bilda ett parti. Slutsatsen till detta kan man dra ur det faktum att de krav som de ställde på systemet ignorerades av de partier som redan existerade. Medan kraven ignorerades fullständigt på Island blir det svenska fallet med Stödstrumporna mer komplext eftersom det först fanns ett ignorande av Stödstrumpornas krav men som senare upphörde när Stödstrumpornas hot om partibildande uppkom. Detta gjorde att Stödstrumporna fick större anledning till eftertanke om vad en sorti skulle innebära än vad kvinnorörelsen på Island fick. När sedan Stödstrumporna fick igenom sina krav utan att bilda ett parti hade en sorti varit sämre än att stanna kvar i partisystemet och ha kvar den egna chansen till protest. Den lojalitet som Stödstrumporna kände mot det socialistiska blocket i form av rädsla att ta röster från dem och därmed förorsaka en borgerlig regering påverkade också deras beslut om att inte fullfölja deras hot. Den lojalitet som Stödstrumporna visade fanns inte eller var inte tillräckligt stark hos kvinnorörelsen på Island vilket alltså därmed inte kunde ha någon effekt på deras beslut att bilda ett kvinnoparti. Den lojalitet som den isländska kvinnorörelsen kände starkast inför var istället den för kvinnornas rätt till att vara en del av politiken och därmed få inneha makten att styra och påverka en nation.

De andra faktorerna som leder fram partibildningen fungerade i det isländska fallet snarare som en draghjälp än en verklig motor. Av dessa faktorer, som är placerade snäppet under huvudanledningen, partisystemets utestängande av kvinnorörelsens krav, finns ett antal faktorer som gör anspråk som de mer centrala. De mer basala kraven som behövdes och kunde uppfyllas kan räknas hit, dessa är exempelvis att det fanns kvinnor som var beredda att engagera sig i politiken samtidigt som det fanns potentiella väljare och därmed ett stöd till partiet så att det faktiskt skulle kunna hävda sig i ett val (Edgar, 1987, s 35 och Oakley, 1997, s 235-236). Samtidigt måste man i detta resonemang hänvisa till att partiet bildades snabbt vilket innebar att man nästintill kastade sig ut i det okända, huvudsakligen inspirerade av den framgång som kvinnolistorna på kommunal nivå hade haft 1982 (Kristín Halldórsdóttir, 2004). Medan processen fram till bildandet av Kvvennalistinn gick snabbt var denna process utdragen hos Stödstrumporna. Tiden från att nätverket offentliggjorde sina intentioner fram till riksdagsvalet rörde sig om mer än två år (Ulmanen, 1998, s 31). När det gällde det frivilliga engage-mandet i ett eventuellt parti var detta något som inte alls förekom i nätverket. Medlemmarna höll dock uppe hotet om partibildning men den nästintill revolutionära känsla som präglade dem som engagerade sig för Kvvennalistinn fanns inte hos Stödstrumporna. De värdesatte sina egna karriärer framför att bilda ett parti mycket högre. Anledningen till denna skilda känsla skulle kunna spåras till längden av tidsperioden för processen från tanke till parti. Slutsatsen skulle därmed bli att medan Kvvennalistinn bildade ett parti mer slumpartat var den längre tidsperioden för Stödstrumporna ett taktiskt grepp för att så långt som möjligt undvika partibildning. Samtidigt hade Stödstrumporna längre tid på sig att sätta sig in i vad partiarbetet skulle innebära för var och en av de inblandade medan Kvvennalistins första representanter i Alþingi sade ja till uppdraget utan att veta vad de gav sig in på (Dahlerup, 1985, s 91 samt Kristín Halldórsdóttir, 2004).

Den längre tid som Stödstrumporna hade fram till ett eventuellt partibildande kan ha fungerat som en nackdel för inställningen till att bilda ett kvinnoparti, ju längre tidsperiod som Stödstrumporna hade sina krav och sitt missnöje ute i det offentliga ljuset, desto större möjlighet fanns det för media att exponera dem negativt eller positivt. Det verkliga resultatet blev en negativ exponering där de attackerades av diverse skribenter och politiker (Eduards, 2002, s 70-71). Kvinnalistsinns mediaexponering var istället minimal då de inte ens var inbjudna till valdebatt på den isländska televisionen (Sangregorio, 1987, s 7). I spåren av mediaexponeringen följde även de personliga attackerna på frontfigurerna i Stödstrumporna vilket det inte finns några motsvarande hänvisningar till i det isländska fallet (Oakley, 1997, s 236).

Utmärkande skillnader mellan de båda fallen finns i valsistemens uppbyggnad. Medan Sverige har en procentspärr för att få riksdagsmandat saknas en sådan på Island. Trots denna skillnad hade kvinnorörelserna liknande möjligheter att förutspå ett valresultat. På Island hade det just varit kommunalval med positiv utgång för lokala kvinnolistor och i Sverige hade Stödstrumporna ett antal opinionsundersökningar med positiva indikationer att förlita sig på. Den säkerhet som de isländska kvinnorna kan tänkas ha känt med tanke på avsaknaden av en procentspärr borde ha varit större än den känsla Stödstrumporna hade haft om de tvingats ställa upp i valet.

Det som hindrade Stödstrumporna från att bilda ett parti var bland annat att de var rädda att partiet skulle bidra till en marginalisering av kvinnofrågorna om man kunde vältra över ansvaret på *ett* parti istället för att alla riksdagspartierna skulle behöva ta ställning till dem. Medan detta var något som Stödstrumporna bekymrade sig för var detta något som den isländska kvinnorörelsen bevisligen inte alls bekymrade sig för. Deras åsikt var istället att man inte kan marginalisera något som det inte ens pratas om (Kristín Halldórsdóttir, 2004).

I tabell 3.2 finns en kortfattad sammanställning av de faktorer som påverkade respektive fall i deras beslut att bilda, respektive att inte bilda, ett kvinnoparti.

Faktorer som påverkar kvinnoparti-bildning	Island - Kvvennalistinn	Sverige - Stödstruporna
Rädsla för negativa konsekvenser av kvinnoparti	Nej	Ja – kvinnofrågorna skulle kunna bli marginaliserade till ett kvinnoparti
Tro på positiva konsekvenser av kvinnoparti	Ja	Ja, delvis bättre än att ämnet inte berörs överhuvudtaget
Rädsla att påverka andra partier negativt	Nej – kände ingen lojalitet mot några andra partier	Ja – kände lojalitet mot det socialistiska blockets partier
Kvinnor villiga till engagemang i kvinnoparti	Ja – några få av kvinnorörelsens aktiva	Nej – inget intresse hos medlemmarna
Negativ exponering i samband med diskussion om partibildning eller partibildning	Nej – enda negativa som de drabbades av var att de ej fick delta i valdebatt på TV. Annars fanns ingen inte tid till negativ exponering	Ja - mycket negativ exponering både från media och i form av attacker på aktiva i deras privatliv
Sammanlagd inställning till att bilda kvinnoparti	Positiv till att bilda parti	Negativ till att bilda parti

Tabell 3.2. Sammanställning av faktorer som påverkade kvinnopartibildningen på Island samt i Sverige.

3.3.1 Diskussion – Slutsatsen

Den slutsats som man hela tiden återvänder till när det gäller de skilda resultaten ligger i hur motiverade kvinnorörelserna var till att bilda ett parti. Det som gjorde att Sverige blev utan ett kvinnoparti 1994 bottnar i den inställning kvinnorna inom Stödstruporna hade till partibildning (Witt-Brattström, 1993, s 17). Eftersom den överlag var negativ blev därför deras beslut också negativt till partibildning.

Det viktigaste som det isländska fallet visar är att det behövs en vilja bland kvinnorörelsens medlemmar att starta ett parti för att det ska bli något parti. Om viljan att påverka det man är missnöjd med sträcker sig till att nöja sig med att detta missnöje försvinner kommer inget parti att bildas, så som var fallet med Stödstruporna.

Den lärdom man kan dra av Stödstrupornas fall är att det inte bara är en kvinnorörels hot om parti som leder fram till en förbättring i de kvinnopolitiska frågorna, istället är det själva spelet mellan rörelsen och partierna som tillsammans genererade förbättringen. Om partierna inte uttryckt sin oro för ett nytt

parti hade kanske inte media intresserat sig så för Stödstrumporna vilket då också innebär att de väljare som kunde tänka sig att rösta på ett kvinnoparti inte fått svara på opinionsundersökningen eller tagit sig tid till att avgöra om en röst på ett kvinnoparti var något de kunde tänka sig att göra. Istället hade kvinnorörelsen då fått ta till andra medel för att påverka partierna och politiken.

Det isländska fallet skulle också det med största sannolikhet kunna ha påverkats till ett annat resultat. Hade de valt att bilda ett parti om de hade haft längre tid på sig att fundera? Vad hade hänt om omröstningen under stormötet i Reykjavík angående en kvinnolista till parlamentsvalet hade slutat annorlunda? Detta skulle ju ha kunnat ske utifrån det faktum att det fanns andra alternativ som nu inte hanns gå igenom och undersökas och som kanske hade inbringat andra resultat.

3.4 Sammanfattning

Detta kapitel tog sin början på Island där en djupgående bild skapades av kvinnorörelsen fram tills bildandet av Kvinnalístinn. Redan här visade sig de motiv som skulle komma att väga tungt i analysen. Ett partisystem som vägrade ta sig an den betydligt lägre kvinnorepresentationen än någon annanstans i Norden trots att detta var ett krav från kvinnorörelsen på Island. Samtidigt som partisystemet vägrade reagera hade en reaktion inom kvinnorörelserna på lokal nivå inneburit att kvinnorna nu vunnit en ny maktposition. Ett kvinnoparti kom till stånd efter ett stormöte där man var överens om att kvinnofrågan skulle sättas i fokus och att kvinnor skulle börja höras i politiken,

Efter analysen av det isländska fallet följde en utredning av det svenska fallet med Stödstrumporna i fokus. Det uteblivna bildandet visade sig vara minst lika intressant som ett verkligt bildande kan tänkas ha varit. Med tanke på vad Stödstrumporna lyckades åstadkomma genom sitt hot kan följande uttryck av Albert O. Hirschman passa in: ”Man kan aktivt fly och man kan aktivt stanna kvar” (1972, s 56). Istället för att undvika vad som skulle ske om ett kvinnoparti inte bildades i Sverige trots den sjunkande kvinnorepresentationen valde Stödstrumporna att aktivt kämpa för att alla partier skulle ta till sig kvinnofrågorna men då även försaka partibildningsmöjligheten.

Analysen avslutades med en jämförelse mellan de båda fallens motiv till att bilda eller att inte bilda ett kvinnoparti. De preferenser som präglade kvinnorörelserna på Island och i Sverige var först och främst tanken på ett samhälle där kvinnorna skulle höras. Medan kvinnorna på Island såg möjligheten för detta i att bilda ett parti för att på så sätt kunna föra fram kvinnornas röst var synen i Sverige annorlunda. Här strävade Stödstrumporna istället efter att föra fram kvinnornas röst innan valet så mycket det gick för att alla partier skulle föra fram kvinnofrågorna och inte bara ett ensamt parti.

Resultatet av uppsatsen blev en analys av två kvinnorörelser vars utgångspunkter liknat varandra i målsättning men skilde sig åt när det gällde tillvägagångssätt och resultat. Båda fick vad de var ute efter men på helt olika sätt.

4 Sammanfattning och diskussion

Det finns en rad skillnader mellan varför det bildades ett kvinnoparti på Island och inte något i Sverige. När det gäller det isländska fallet var en av de viktigaste faktorerna ett sårbart partisystem, då partierna i det isländska parlamentet inte var mottagliga för den förändring vissa av väljarna ville göra. Medan de inte uppfattade vad som pågick kunde detta istället drivas igenom eftersom kvinnorörelsen tog saken i egna händer och bildade ett parti. I kombination med att kvinnolistor hade skapats på kommunal nivå och lyckats ta sig in i kommunfullmäktige året innan fanns både engagemanget och väljarintresset där som en extra hjälp i övertygelsen för kvinnorörelsen om att en partibildning skulle vara den bästa lösningen för de isländska kvinnorna.

Medan det sårbara partisystemet spelade en stor roll på Island var det ju ett partisystem villigt till anpassning som gjorde att Stödstrumporna drog tillbaka sitt hot om partibildning. Den rädsla som Stödstrumporna hann ingjuta hos partierna spelade en stor roll för att bildandet uteblev. Samtidigt som Stödstrumporna fick igenom sina krav hade de genom det uteblivna bildandet av ett kvinnoparti kvar möjligheten att utnyttja detta som ett hot i framtiden, om de skulle finna sig missnöjda med partiernas arbete.

Det perspektiv som lite oväntat kan ha spelat en roll i diskussionerna om bildandet av kvinnoparti är tidsaspekten. I fallet på Island bestämde man sig under ett stormöte för att bilda ett parti, medan man i Sverige under åtskilligt fler sammankomster kunde diskutera ämnet och därmed utkristallisera dess för- och nackdelar på ett helt annat sätt än vad som är möjligt under en kväll.

Av de faktorer som påverkat de båda kvinnorörelserna var en gemensamma utlösande faktorn till att de ville vara med och påverka politiken den låga kvinnorepresentationen respektive den sjunkande kvinnorepresentationen samt ett ignorering av ämnet på den politiska agendan. Kvinnalistan och Stödstrumpornas inställning till de andra faktorer som påverkat har därefter varit mycket åtskilda, nästintill motsatta. Detta visar sig tydligt i hur man kan resonera utifrån Hirschmans tankar: då Island valde att göra sorti för att kunna få sina krav tillgodosedda, valde Stödstrumporna att låta sin protest fungera som medel för att tillgodose sina krav, något som i slutändan innebar att de förblev lojala mot partisystemet men ändå fick igenom sina krav.

4.1 Diskussion om förhållandet till vänsterliberal partibildningsteori

Arbetet med uppsatsen har avsevärt skilt sig åt från vad en uppsats utifrån den vänsterliberala partiteorin hade kunnat förväntas innebära. Medan den här uppsatsen tagit sig in i den värld som kvinnorörelserna uppstod och arbetade i hade den andra metoden inneburit helt andra värderingar av vad som är avgörande i form av partibildning och utebliven partibildning. Detta hade motsvarats av ett fokus på hur mottagligt partisystemet på Island respektive i Sverige var för nya partier utöver värderingar om ländernas korporatism samt graden av välfärd. Istället för ett platt perspektiv där partibildningen sker eller inte sker efter förutsatta variabler har det tillämpade teoretiska ramverket och den historiska metoden inneburit att en bild av kvinnorörelsernas val tagit form. De motiv som påverkat dem mer eller mindre är i sig relevanta variabler att ta hänsyn till även för den vänsterliberala partiteoritraditionen, förutsatt att den vänsterliberala partiteoritraditionen inte är villig att själv byta metod och teoretiskt perspektiv till ett liknande ramverk som den här uppsatsen tillämpat. En mätbar variabel som traditionen antagligen skulle kunna utnyttja med gott resultat är till exempel hur stor kvinnorörelsen är och hur stort inflytande den har på den politiska agendan. I de båda undersökta fallen visades att en aktiv och handlingskraftig kvinnorörelse, som exempelvis den på Island, snabbt och enkelt kan bilda parti trots eventuella valtekniska hinder som kan tänkas råda. Den stora uppmärksamhet media visade Stödstrumporna i Sverige lockade många till att kunna tänka sig att ge sin röst till ett eventuellt kvinnoparti vilket på så sätt förändrade den politiska agendan.

Den variabel som ursprungligen Simon Hug uppmärksammade, nämligen ämnet som ignoreras av den politiska agendan men som trots allt är viktig för befolkningen, visades tydligt i analysen som huvudfaktor till den utlösande känslan av ett behov av att bilda parti. Detta må vara en variabel som är svår att mäta enligt en vänsterliberal partibildningsanalys men som verkligen bör tas in i beräkningarna som en komponent av stor betydelse. Här finns ett behov av operationalisering av den fråga som ignoreras av den politiska agendan, detta borde på inget sätt vara en omöjlighet.

Avslutningsvis kan den här uppsatsen alltså visa att ett skifte i fokus kan generera nya resultat och öppna upp utforskade områden. Det som återstår att se är nu om framtida forskning om kvinnopartier kommer att generera ytterligare variabler av tyngd till området och om den vänsterliberala partiteorin kommer att öppna upp sitt stigmade forskningsområde till förmån för nytänkande och innovationer.

Referenser

- Alvesson, Mats – Sköldbberg, Kaj, 1994. *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Anden-Papadopoulos, Kari – Beckman, Åsa, 1994. ”Först nu uppfattas kvinnorna som ett hot”. *Dagens Nyheter*, 1994-03-08
- Arter, David, 1999. *Scandinavian Politics Today*. Manchester: Manchester University Press.
- Bates, Robert H. – Greif, Avner – Levi, Margaret – Rosenthal, Jean-Laurent – Weingast, Barry R., 1998. *Analytic Narratives*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Bergqvist, Christina (red.), 1999. *Likestillte demokratier? Kjønn og politikk I Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Boëthius, Maria-Pia, 1994. ”Vi kvinnor avgör valet!”. *Expressen*, 1994-09-09.
- Boncheck, Mark S. – Shepsle, Kenneth A., 1997. *Analyzing Politics. Rationality, Behavior, and Institutions*. New York: W W Norton & Company.
- Dahlerup, Drude (red.), 1986. *The New Women's Movement. Feminism and Political Power in Europe and the USA*. London: SAGE Publications Ltd.
- Dahlerup, Drude, 1985. *Blomster og spark. Samtaler med kvindelige politikere i Norden*. Stockholm: Nordstedts Tryckeri.
- DN940122, 1994. ”Enkönat parti för tvåkönad makt. Riksdagen har förbjudit könsdiskriminering men kan inte fördela löner och inflytande”. *Dagens Nyheter*, 1994-01-22.
- Durrenberger, Paul E. – Pálsson, Gíssli (red.), 1989. *The Anthropology of Iceland*. Iowa city: University of Iowa Press.
- Edgar, Joanne, 1987. “Iceland's feminists : power at the top of the world” *Ms.* vol.16, nr 6, s. 30, 34-36.
- Eduards, Maud L. – Elgqvist-Saltzman, Inga – Lundgren, Eva – Sjöblad, Christina – Sundin, Elisabeth – Wikander, Ulla, 1992. *Rethinking Change. Current Swedish Feminist Research*. Uppsala: Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR).
- Eduards, Maud, 2002. *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber.
- Ehinger, Åsa – Nilausen, Jesper, 1989. ”Kan politikens villkor förändras inifrån?: ett reportage om Kvinnalístin, Islands kvinnoparti”. *Zenit* vol. 103, nr 1, s. 5-14.
- Elster, Jon, 1986. *Vetenskapliga förklaringar*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Fehr von der, Drude (red.), 1998. *Is there a Nordic Feminism?* London: UCL Press Ltd.
- Halldórsdóttir, Kristín, Kvinnalístinrepresentant i det isländska parlamentet, Alþingi, 1983. Intervju 2004-12-08.

- Hedström, Peter – Swedberg, Richard, 1996. "Rational Choice, Empirical Research, and the Sociological Tradition" *European Sociological Review*, vol 12, nr 2, s. 127-146.
- Hillström, Kerstin, 2002. "Kvinnolistan gjorde sig överflödig". *Morgonbris*, årg. 98, nr 5, s. 18-19.
- Hirschman, Albert O, 1970. *Sorti eller protest – En fråga om lojaliteter*. Stockholm: Rabén och Sjögren.
- Hug, Simon, 2001. *Altering Party Systems: Strategic Behavior and the Emergence of New Political Parties in Western Democracies*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Inglehart, Ronald, 1977. *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Jacobsson, Cecilia, 1994. "Parti blev bara kampbok. Stödstrumpornas 'lilla röda' ska ställa valtalande politiker mot väggen". *Dagens Nyheter*, 1994-08-06
- Kitschelt, Herbert, 1988. "Left-Libertarian Parties: Explaining Innovation in Competitive Party Systems" *World Politics*, vol. 40, nr 2, s. 194-234.
- Kristmundsdóttir, Sigríður Dúna, Kvvennalistinnrepresentant i det isländska parlamentet, Alþingi, 1983. Intervju 2004-12-28.
- Laver, Michael, 1997. *Private Desires, Political Action. An Invitation to the Politics of Rational Choice*. London: Sage Publications.
- Nycander, Svante, 1993. "Parti för kvinnor – en förlegad idé". *Dagens Nyheter*, 1993-12-29.
- Oakley, Ann, 1997. *Who's afraid of feminism?* London: Penguin Books.
- Redding, Kent – Viterna, Jocelyn S., 1999. "Political Demands, Political Opportunities: Explaining the Differential Success of Left-Libertarian Parties" *Social Forces*, vol. 78, nr 2, s. 491-510.
- Sangregorio, Inga-Lisa, 1987. "Kvvennalistinn", *Kvinnobulletinen* vol 17 nr 6, s. 6-9.
- Schneier, Edward, 1992. "Icelandic women on the brink of power" *Scandinavian studies*, vol. 64, nr 3, s. 417-438.
- Svensson, Britta, 1994. "Varför sviker du, Maria-Pia?". *Expressen*, 1994-09-07
- Thibaud, Ewa, 1994. "Anonym uppstickare. Stort intresse för kvinnoparti" *Dagens Nyheter*, 1994-01-21.
- Ulmanen, Petra, 1998. *(s)veket mot kvinnorna och hur högern stal feminismen*. Uddevalla: Atlas.
- Vedung, Evert, 1991. *Miljöpartiet, nedfrysningsteorin och den järnhårda oligarkilagen*. Uppsala: Samhällsvetenskapliga fakulteten.
- Todosijevic, Bojan – Enyedi, Zsolt, 2003. "Structure versus culture again: Corporatism and the 'new politics' in 16 Western European countries" *European Journal of Political Research*, vol. 42, nr 5 s. 629-642.
- Witt-Brattström, Ebba 1993. "Ge oss halva makten, och hela lönen, annars bildar vi kvinnoparti!" *Kvinna nu* nr 4, s. 16-19, 47.